

Nr 24

Utlåtande i anledning av väckt motion om viss ändring av 23 kap. 7 § rättegångsbalken.

Första lagutskottet har till behandling förehaft en i andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 351 av herr *Eliasson* i Stockholm. I motionen hemställes »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om ändring av den i 23 kap. 7 § rättegångsbalken angivna gränsen för hämtning från femton kilometer till tjugo kilometer».

Såsom motivering för yrkandet åberopas i motionen, att det för Stockholms del uppkommit vissa praktiska olägenheter av att det avstånd, inom vilket hämtning till förhör under förundersökning i brottmål enligt förevarande lagrum må ske, bestämts till femton kilometer; t. ex. Hässelby strand och Segeltorp ligger på större avstånd från kriminalpolisens station, där förhören regelmässigt hålles. Motionären finner det antagligt att en höjning av det maximala avståndet för hämtning skulle medföra praktiska fördelar även för vissa andra polisdistrikt. Med hänsyn till nu nämnda förhållanden och då det i fråga om den enskildes intresse enligt motionärens mening kan vara tämligen likgiltigt, om gränsen bestämmes till femton eller tjugo kilometer, synes det motionären som om en ändring i enlighet med yrkandet borde vidtagas.

Gällande bestämmelser

Bestämmelser om förundersökning i brottmål finnes i 23 kap. rättegångsbalken samt i förundersökningskungörelsen den 19 december 1947.

I 23 kap. 4 § rättegångsbalken har föreskrifter givits bl. a. därom att förundersökning skall så bedrivas, att ej någon onödigt får vidkännas kostnad eller olägenhet. Enligt 23 kap. 6 § rättegångsbalken må under förundersökningen förhör hållas med envar, som antages kunna lämna upplysning av betydelse för utredningen.

Beträffande förhör stadgas i 5 § förundersökningskungörelsen att förhör skall, såvida icke därigenom förundersökningens behöriga gång motverkas eller polisens eller åklagarens arbete avsevärt försvåras, hållas å tid och plats, som antages medföra minsta olägenhet för den som skall höras. Förhör skall också i övrigt anordnas så, att onödig tidspillan för den hörde undvikas. I paragrafen föreskrives vidare att den som skall höras bör, där så

kan ske och det ej finnes olämpligt med hänsyn till utredningen, i god tid kallas till förhöret.

Enligt det lagrum — 23 kap. 7 § rättegångsbalken — vari motionären föreslår ändring, må den som kallats till förhör men utan giltig orsak underlåter att hörsamma kallelsen, hämtas till förhöret, om väglängden mellan den plats, som utsatts för förhöret, och den, där han har sin bostad eller vid kallelsens mottagande uppehöll sig, ej överstiger femton kilometer. Utan föregående kallelse må hämtning ske av den, som uppehåller sig inom en väglängd av femton kilometer från förhörsplatsen, om undersökningen avser brott, varå frihetsstraff kan följa, och det skäligen kan befaras att han ej skulle hörsamma kallelse eller i anledning av kallelse skulle genom undanröjande av bevis eller på annat sätt försvåra utredningen.

Rörande hämtning till förhör av den som skall höras såsom vittne eller eljest utan att vara misstänkt för brott stadgas i 6 § förundersökningskungörelsen, att sådan hämtning bör äga rum allenast när skäl av särskild vikt föreligger för sådan åtgärd, såsom att förhöret icke eller endast med avsevärd svårighet kan hållas på den plats, där den som skall höras befinner sig, eller att vittne behöver inställas på viss plats för konfrontation eller på brottsplats för prövning av vittnets iakttagelseförmåga eller till rekonstruktionsförsök eller ock att med hänsyn till brottets beskaffenhet och omständigheterna i övrigt särskild skyndsamhet är av nöden.

Den, med vilken förhör hålles under förundersökning, äger enligt 1 § kungl. kungörelsen den 26 september 1947 om ersättning av allmänna medel till personer som höras under förundersökning i brottmål erhålla ersättning av allmänna medel för nödiga resekostnader ävensom, där han ej med hänsyn till beloppet skäligen bör själv vidkännas kostnaden eller förlusten, för nödiga kostnader för uppehälle samt för tidsspillan. Ersättningens belopp skall bestämmas i överensstämmelse med vad som gäller för ersättning av allmänna medel till vittnen vid domstol. Ersättning må emellertid ej utgå om den hörde sökt avvika eller annorledes undandra sig förundersökningen eller på annat sätt försvåra sakens utredning eller om han genom att falskeligen anmäla sig själv eller eljest uppsåtligen föranlett, att han utan att skälig anledning därtill förelegat blivit underkastad förhör. Ej heller må ersättning utgå om skälig anledning till misstanke föreligger att den hörde är skyldig till brottet eller medverkat därtill eller om eljest med hänsyn till den hördes förhållande till saken ej är skäligt att ersättning gives.

Ur förarbetena till rättegångsbalken

Rörande frågan huruvida tvång skulle kunna tillgripas under förundersökningen för att förmå den som skall höras att inställa sig erinrade *processkommissionen* om att i vissa av Kungl. Maj:t fastställda instruktioner för polis-

mästare givits denne rätt att vid utfärdande av kallelse till inställelse förelägga sådant äventyr för uteblivande, som enligt allmän lag ägde rum för underlåtenhet att hörsamma kallelse till domstol, men att det i övrigt icke funnes några bestämmelser i ämnet. Processkommissionen anförde vidare i denna fråga:

Processkommissionen har ansett det för betryggande av undersökningens effektivitet nödvändigt, att undersökningsförrättare utrustas med tvångsrätt i förevarande hänseende, men lika med de äldre förslagen funnit vissa begränsningar böra stadgas och därvid trott skillnad böra göras, allt eftersom fråga är om förhör inför statsåklagare eller förhör inför polismyndighet.

Till förhör inför statsåklagaren skall, oberoende av brottets beskaffenhet, envar, såväl den misstänkte som annan, vara skyldig att på kallelse komma tillstädes endast med den begränsning, att sådan inställelse ej må fordras av annan än den, som uppehåller sig i den stad eller eljest på visst mindre avstånd från den ort, där förhöret hålles. Den som utan giltigt skäl underlåter att hörsamma kallelse till inställelse skall kunna hämtas. För att försäkra sig om att den, emot vilken undersökning riktas, icke skall i anledning av kallelse till förhör avvika eller undanröja bevisning har det syntts lämpligt, att statsåklagaren, när anledning är att befara sådant, må kunna utan kallelse låta hämta honom till förhör.

Polismyndighet bör också kunna till inställelse för sig kalla envar, som befinner sig i den stad eller eljest inom visst mindre avstånd från den ort, där förhöret hålles. Men skälig hänsyn synes kräva, att förhör med annan än den, emot vilken undersökning är riktad, företrädesvis hålles i hans hem eller på hans arbetsplats, om det kan ske utan avsevärd olägenhet. Rätt att använda tvång till inställelse synes icke böra tillkomma polismyndighet emot annan än den, emot vilken undersökning är riktad, och jämväl beträffande denne i regel blott om brottet är sådant, att därå kan följa straffarbete. När det är av synnerlig vikt att den, som är misstänkt för brott, varå ej kan följa strängare straff än fängelse, ofördröjligen höres, synes dock hämtningsrätt böra kunna utövas även mot sådan misstänkt. Liksom i fråga om förhör inför statsåklagaren bör misstänkt i vissa fall kunna hämtas utan föregående kallelse.

Då enligt nu angivna regler tvångsmedel för åvägabringande av förhör inför polismyndighet ej må användas mot tredskande, måste en utväg beredas. För sådant fall har polismyndigheten ansetts böra anmäla saken för statsåklagaren, som då skall äga att antingen själv hålla förhör med den tvångsrätt, som tillkommer honom, eller förordna, att polismyndigheten må låta hämta den som skall höras.

I *processlagberedningens* förslag upptogs i 23 kap. 7 § ett stadgande av samma lydelse som återfinnes i gällande lag. I motiveringen till stadgandet anfördes:

Skall förhör med någon hållas å annan plats än den, där han uppehåller sig, bör han i regel kallas till förhöret. Någon skyldighet att infinna sig till sådant förhör bör dock ej föreligga, om väglängden mellan den plats, som utsatts för förhöret, och den, där han har sin bostad eller vid kallelsens mottagande uppehöll sig, överstiger ett visst avstånd, i förslaget bestämt till femton kilometer. Överstiger väglängden icke den sålunda angivna, bör,

om den som kallats utan giltig orsak underlåter att hörsamma kallelsen, förhørsledaren äga att hämta honom till förhöret.

För säkerställande av utredningen kan stundom vara av vikt, att hämtningsmöjlighet föreligger även utan föregående kallelse. Särskilt då det gäller den för brottet misstänkte, kan ofta befaras, att han icke skulle komma att hörsamma kallelse att inställa sig. Genom kallelse blir han varskodd om att misstankar äro riktade mot honom och kan därigenom föranledas att söka undanröja bevisning eller på annat sätt försvåra utredningen. I nu antydda fall kan visserligen den misstänkte enligt bestämmelserna i 24 kap. anhållas, men om tillräckliga skäl härtill ej föreligga, bör han kunna hämtas till förhör. Även i fråga om annan än den misstänkte kan en kallelse vara olämplig, t. ex. om han kan tänkas komma att varna den misstänkte eller vara denne behjälplig med att undanröja bevisning. I 7 § andra stycket har därför medgivits rätt att utan föregående kallelse hämta den som skall höras, om det kan befaras, att han ej skulle hörsamma kallelse eller i anledning av kallelse skulle genom undanröjande av bevis eller på annat sätt försvåra utredningen. Stadgandet har ansetts böra avse allenast fall, då undersökningen avser brott, varå frihetsstraff kan följa, och gäller endast, om den som skall höras befinner sig inom en väglängd av femton kilometer från den plats, där förhöret skall äga rum. Den prövning, som bör föregå ett beslut om hämtning i nu avsedda fall, är av den beskaffenhet, att den bör verkställas av undersökningsledaren och icke anförtros åt polisman.

Yttranden över motionen

Utskottet har i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver inhämtat yttrande över motionen från 1951 års rättegångskommitté.

Kommitténs majoritet avstyrker motionen och anför som skäl för sitt ställningstagande:

Reglerna om maximiavstånd för hämtning till förhör är uttryck för den allmänna principen att förundersökning i brottmål skall så bedrivas, att ej någon onödigt får vidkännas kostnad eller olägenhet. Huru maximiavståndet än bestämmes, är det uppenbart att gränsfall uppkomma, då det kan te sig omotiverat att hämtning ej må ske. I varje fall saknas anledning antaga att en utsträckning av avståndet med fem kilometer innebär så stora praktiska fördelar, att skäl finnes för den i motionen föreslagna lagändringen.

En minoritet inom kommittén förordar en utsträckning av avståndet för hämtning till trettio kilometer och åberopar härvid att erfarenheten visat, att det nu gällande maximiavståndet är för snävt tilltaget. Enligt samma ledamöter av kommittén skulle förundersökningen kunna effektiviseras om avståndet utsträcktes till trettio kilometer; med hänsyn till gällande regler om ersättning av allmänna medel till personer som höres under förundersökning förklarar de sig icke hysa betänkligheter mot en sådan utsträckning av avståndet.

Framställningar till rättegångskommittén

Utskottet har inhämtat, att vid olika tidpunkter förslag väckts hos 1951 års rättegångskommitté om ändring av det i 23 kap. 7 § rättegångsbalken angivna avståndet.

I en av *kriminalkommissarien A. V. Uhrbom*, vilken är knuten till kommittén såsom expert, den 29 oktober 1951 upprättad promemoria har sålunda framhållits att det föreskrivna maximiavståndet borde omprövas. Det anföres i promemorian:

Med den nu föreskrivna gränsen blir exempelvis förhållandet det, att en person, som är boende i västra delen av Spånga församling inom Stockholms stad, icke kan hämtas till förhör, som är avsett att hållas i kriminalpolisstationen i Stockholm, dit alla kriminalutredningar för Stockholms del centraliserats. Ännu större olägenheter torde uppstå inom de norrländska polisdistrikten med deras stora avstånd.

— — — — —

En uppmjukning av bestämmelsen skulle måhända kunna kombineras med skyldighet för hämningsmyndigheten att sörja för vederbörandes återresa, därest avståndet överstege 15 kilometer.

I skrivelse den 30 november 1951 i anledning av cirkulärskrivelse från kommittén har *Föreningen Sveriges stadsfiskaler* uttalat, att 23 kap. 7 § rättegångsbalken utan fara för rättssäkerheten torde kunna ändras så att hämtning finge ske, då vederbörande uppehåller sig inom en väglängd av fyrtio kilometer från den plats, där förhöret skall hållas. Föreningen har i anslutning härtill anmärkt, att genom en sådan ändring skulle vinnas en lättnad för förundersökningen, som vore önskvärd med hänsyn till de betydande avstånd, som mångenstädes föreligger.

Föreningen Sveriges landsfiskaler har, likaledes i anledning av cirkulärskrivelse från kommittén, ifrågasatt huruvida icke förevarande avståndsbegränsning skulle kunna något modifieras. Såsom skäl härför har föreningen anfört:

I stora delar av landet äro nämligen avstånden så stora och bebyggelsen så gles att det endast undantagsvis torde inträffa att förhørslokaler finnas att tillgå inom sådant avstånd att med nu gällande begränsning hämtning till förhör kan ifrågakomma. Erfarenheten har sålunda visat att detta tvångsmedel endast i ringa utsträckning kunnat användas på landsbygden i Norrland, ett förhållande som i många fall inverkat menligt på utredningsresultatet. En vidare gränsdragning i nämnda avseende beträffande Norrland med dess särpräglade förhållanden torde vara av behovet påkallad.

I yttrande över föreningarnas skrivelser har *riksåklagarämbetet* uttalat, att enligt ämbetets mening praktiska skäl talade för att avståndsbegränsningen för hämtande till förhör modifierades.

Slutligen har *landsfogden i Norrbottens län* i skrivelse den 30 april 1954 till kommittén rörande reglerna i 23 kap. 7 § anfört följande.

Tillämpningen av dessa regler har inom Norrbottens län medfört betydande svårigheter på grund av länets stora ytvidd och ringa antal tätorter. Som exempel kan nämnas, att landsfiskalen i Karesuando distrikt, som omfattar 6 270 kvadratkilometer, för närvarande icke har möjlighet att hämta någon till förhör med undantag av dem som bo i själva Karesuando. Vid ett sammanträde med landsfiskalerna i länet framkom, att en gräns på 60 kilometer i stället för 15 vid hämtande till förhör bättre skulle motsvara kraven på ett effektivt rättsförfarande.

Med hänsyn till att polisen regelmässigt använder personbil vid dessa förrettningar måste olägenheterna av en 60-kilometersgräns bedömas som små. Jag får därför hemställa, att 1951 års rättegångskommitté ville överväga, om icke gränsen för hämtande till förhör borde utsträckas till 60 kilometer, antingen generellt för hela riket eller i varje fall för Norrbottens län.

Utskottet

Enligt 23 kap. 7 § rättegångsbalken må den, som i anledning av förundersökning angående brott kallats till förhör men utan giltig orsak underlåter att hörsamma kallelsen, hämtas till förhöret, om väglängden mellan den plats, som utsatts för förhöret, och den, där han har sin bostad eller vid kallelsens mottagande uppehöll sig, ej överstiger femton kilometer. Vidare gäller att den, som uppehåller sig inom en väglängd av femton kilometer från den plats, där förhör skall hållas, må utan föregående kallelse hämtas till förhöret, om undersökningen avser brott, varå frihetsstraff kan följa, och det skäligen kan befaras, att han ej skulle hörsamma kallelse, eller i anledning av kallelse skulle genom undanröjande av bevis eller på annat sätt försvåra utredningen.

I förevarande motion hemställas om sådan ändring av nyssnämnda regler att gränsen för rätten att hämta den som skall höras sättes till tjugo kilometer. Såsom motivering härför anföres att nuvarande regler för Stockholms del medfört olägenhet i det att vissa av stadens delar ligger på större avstånd än femton kilometer från kriminalpolisens station, där förhören regelmässigt hålles. Även för vissa andra polisdistrikt skulle den föreslagna ökningen av väglängden enligt motionärens mening medföra praktiska fördelar. Motionären anser också att det för den enskildes intresse kan vara tämligen likgiltigt om en dylik ökning sker.

Det är också utskottets uppfattning att skäl föreligger att nu genomföra en ändring av förevarande regler, innebärande en utvidgning av ifrågasvarande avstånd. Detta måste uppenbarligen ske med beaktande av vad som är ändamålsenligt med hänsyn till de skiftande förhållandena inom olika delar av riket. Härför erfordras en mera ingående undersökning än vad som

hittills förekommit. Utskottet har sig bekant att frågan om en utvidgning av ifrågavarande maximiavstånd varit föremål för överväganden inom 1951 års rättegångskommitté. Den lämpligaste ordningen för handläggning av förevarande spörsmål synes utskottet vara att riksdagen fäster Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på frågan och anhåller att Kungl. Maj:t, efter det frågan underkastats ytterligare undersökning, för riksdagen framlägger förslag till den lagändring, vartill undersökningen kan föranleda.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen i anledning av förevarande motion, II: 351, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till utsträckning av den i 23 kap. 7 § rättegångsbalken angivna väglängden.

Stockholm den 27 mars 1958

På första lagutskottets vägnar:

OLOV RYLANDER

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herrar Branting, Lindblom, Per Olofsson, Lindgren, Franzén, Arvidson och Alexanderson;

från andra kammaren: herr Rylander, fru Boman, herrar Onsjö, Jacobsson i Sala, fru Löfqvist, herrar Eliasson i Stockholm, Andersson i Storfors och fru Lidman-Frostenson.